

**ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙ ТА ІНТЕГРАЦІЯ ЗНАТЬ ПІД ЧАС
ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В
БІБЛІОТЕЧНО-БІБЛІОГРАФІЧНІЙ СФЕРІ»**

**INNOVATIONS AND INTEGRATION OF KNOWLEDGE IN TEACHING
OF DISCIPLINE «INNOVATIVE PROCESSES IN LIBRARIAN AND
BIBLIOGRAPHIC SPHERE»**

Визначено особливості застосування інноваційних методів навчання під час викладання нормативної дисципліни підготовки магістрів «Інноваційні процеси в бібліотечно-бібліографічній сфері».

Ключові слова: інноваційне суспільство, інноваційна особистість, інноваційні методи навчання, вища бібліотечна освіта, магістратура, інтеграція знань.

Определены особенности применения инновационных методов обучения при преподавании нормативной дисциплины подготовки магистров «Инновационные процессы в библиотечно-библиографической сфере».

Ключевые слова: инновационное общество, инновационная личность, инновационные методы обучения, высшее библиотечное образование, магистратура, интеграция знаний.

The features of application of innovative methods in teaching of normative discipline training master's degrees the «Innovative processes in librarian and bibliographic sphere» are certain.

Key words: innovative society, innovative personality, innovative teaching methods, higher education of librarians, Master's degrees, knowledge integration.

Сьогодні на протипагу традиційній моделі розвитку держав, основою якої є сировинна економіка, яка не потребує великих технологічних новацій, виділяють інноваційну модель, що ґрунтується на сучасних інноваційних цінностях і в якій ключовою умовою суспільних змін стають сама людина, її компетенції, знання, креативність, здатність до лідерства та роботи в команді. При інноваційній моделі розвитку суспільства змінюється і модель освіти — з репродуктивної на таку, яка дозволяє орієнтуватися в усій багатогранності можливостей і змін — партнерську, випереджаючу освіту [6].

Традицію розглядають як колективний ресурс, а інновація — результат винятково індивідуального вирішення завдання. Тому в умовах інноваційного суспільства, яке потребує масовості інноваційної діяльності, дослідники говорять про необхідність формування інноваційної особистості, зокрема здатності до творчості, наявності певного інтелектуального ресурсу та соціальної зрілості як готовності до інноваційної діяльності [2].

Інноваційний потенціал бібліотечної діяльності та результати інновацій за кордоном вивчали ще в 70-х рр. ХХ ст., а в Радянському Союзі перші публікації з теми вийшли друком наприкінці наступного десятиліття. Водночас самостійне прийняття рішення, персоналіфікована творчість були радше винятком, ніж правилом.

У 90-ті рр. стимулом інноваційної діяльності стали зовнішні фактори:

- зміна соціально-політичного устрою, економічна перебудова;
- втрата суспільством духовних і моральних орієнтирів;
- нездатність більшості населення адаптуватися до ринкових відносин [3].

Процес дослідження бібліотечної інноватики активізувався у 2000-х рр. і був пов'язаний в першу чергу з активним упровадженням комп'ютерних технологій і перспективами надання користувачам нових інформаційних продуктів та послуг. Тоді ж нагальними були питання стимулювання інноваційної творчості та підвищення рівня професіоналізму працівників бібліотек, котрі повинні творчо розвивати існуючі традиції і на цій основі розробляти інновації.

На основі набутого за останні роки досвіду стало зрозумілим, що бібліотечна діяльність може здійснюватися в режимі інноваційного розвитку лише за умови суттєвого оновлення філософії бібліотечної освіти. Підготовка бібліотечних кадрів сьогодні може бути результативною, якщо здійснюється в напрямі переходу від репродуктивної до продуктивної, гуманістичної, особистісно-орієнтованої моделі освіти. Продуктивна система освіти передбачає розробку діалогічних, гнучких, ефективних способів і прийомів формування компетентності, обізнаності майбутнього бібліотечного фахівця; визначення умов активізації творчих здібностей кожного суб'єкта процесу навчання; створення умов для досягнення максимальної особистісної самореалізації майбутнього фахівця бібліотечної справи [4].

Модернізація системи підготовки бібліотекарів має засновуватися на принципах розвитку особистісно-творчих здібностей суб'єктів діяльності, адекватності рівня професіоналізму вимогам інформа-

дійних запитів суспільства, реалізуватися у взаємозв'язку традиційних та інноваційних підходів до навчання. Нині, як зазначають дослідники, бібліотечна освіта фактично працює сама на себе, а не для ринку праці, водночас як очевидною є зумовленість кваліфікаційних вимог до бібліотечних фахівців потребами роботодавців-бібліотек [5]. Зважаючи на темпи подвоєння інформації, коли традиційна освіта часто втрачає актуальність момент закінчення навчання, роль навчального закладу полягає не в передачі певної суми знань, а у формуванні середовища, в якому студент навчиться узагальнювати знання і створювати нові, проводити дослідження та розробляти власні технології вирішення конкретних проблем [6].

Метою бібліотечної освіти в сучасних умовах стає забезпечення такого режиму, що випереджає розвиток бібліотек відповідно до вимог часу, на противагу існуючій ситуації, коли рівень підготовки бібліотечних фахівців значно відстає від рівня розвитку бібліотек. Загострюється протиріччя між необхідністю інтелектуалізації бібліотечної діяльності і відсутністю випереджального характеру професійної освіти щодо практики [7]. Існує потреба у фахівцях, здатних вирішувати, зокрема, конструктивно-прогностичні завдання планування та обґрунтування інноваційних проектів відповідно до зміни інформаційних потреб суспільства. Потрібні фахівці, здатні стати лідерами інноваційної діяльності, поєднати інновацію та традицію, надихнути на спільну справу колектив.

Потрібними людьми в бібліотеці є лідери з інноваційним типом мислення та глибокими професійними знаннями [9].

Великий потенціал щодо вирішення завдання формування інноваційної особистості має дисципліна «Інноваційні процеси в бібліотечно-бібліографічній сфері», яка входить до нормативного циклу природничо-наукової, професійної та практичної підготовки навчального плану магістрів спеціальності 8.020102 — «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія».

Система підготовки магістрів цієї спеціальності — це система підготовки лідерів бібліотечної справи, спрямованих на реалізацію змін у бібліотеках, теоретико-прикладну основу для яких складає вивчення бібліотечної інноватики в університеті. Звичайно, випускник-магістр стане професіоналом високого рівня лише в процесі практичної бібліотечної діяльності, однак завдання вищого навчального закладу полягає у створенні передумов для особистісно-орієнтованого розвитку і формування професійно компетентного спеціаліста.

Основою для сприйняття матеріалу дисципліни складають професійні знання, здобуті під час набуття освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра або спеціаліста. Разом з особистісними якостями вони дозволяють магістрам по-іншому поглянути на професійне середовище з метою прийняття рішень щодо урізноманітнення традиційних бібліотечних операцій та підвищення ефективності роботи.

У бібліотечно-бібліографічній сфері дедалі значущим стає творчий компонент. Про бібліотечну професію все частіше говорять як про творчу діяльність, адже здатність працівника до творчості допомагає віднайти оптимальний шлях вирішення поставленої суспільством проблеми. Саме це є стимулюючим фактором удосконалення методики викладання та змісту дисципліни «Інноваційні процеси в бібліотечно-бібліографічній сфері». В. П. Беспалько виділив чотири рівні засвоєння навчальної діяльності: учнівський, виконавський, експертний і творчий. Найвищий — творчий рівень професіоналізму — це здатність самостійно продукувати нову інформацію, готовність здійснювати складні інтелектуальні операції [1].

Для досягнення студентами магістратури найвищого рівня засвоєння навчального матеріалу під час вивчення бібліотечної інноватики застосовується компетентнісний підхід, мета якого — розвиток індивідуальних здібностей, формування творчого і новаторського підходу в реалізації бібліотечних технологій, інтеграція наукових знань, здобутих під час вивчення загальнонаукових, загальнопрофесійних і спеціальних дисциплін.

Головною метою вивчення бібліотечної інноватики визначені розвиток інноваційної творчості магістрів, самостійності в прийнятті рішень, формування знань методології та методики нововведень у бібліотечно-бібліографічній сфері. Відповідно основні механізми навчання — механізми творчої діяльності (прогнозування, висування і перевірка гіпотез, перегляд альтернатив та ін.).

Засобами такого навчання є аналіз нестандартних завдань і ситуацій, творча дискусія тощо. Такий підхід дістав у педагогіці назву «проблемне навчання». Для нього характерне те, що знання і способи діяльності не подаються в готовому вигляді, не пропонуються правила чи інструкції, за якими студент міг би гарантовано виконати завдання, а задається матеріал як предмет пошуку. Сенс навчання полягає в стимулюванні пошукової діяльності студентів [8]. В умовах, коли на аудиторне вивчення дисципліни відведено всього 12 годин, проблемне навчання дозволяє підвищити рівень сприйняття навчального матеріалу та компенсувати брак часу на ґрунтовніше вивчення тем.

Викладання дисципліни «Інноваційні процеси в бібліотечно-бібліографічній сфері» передбачає теоретичну та практичну підготовку студентів. Теоретична підготовка охоплює вивчення інноватики як теорії змін, ролі інноваційної політики в стратегічному розвитку бібліотеки, видів бібліотечних інновацій та послідовності здійснення інноваційного процесу, особливостей розробки інноваційних проєктів, управління нововведеннями в бібліотеці, просування інновацій тощо.

Використання інтерактивних методів спілкування викладача та студентів дозволяє збагатити теоретичну частину дисципліни конкретними прикладними знаннями, які ґрунтуються на узагальненні практичного досвіду бібліотек Рівненщини. Зокрема, під час вивчення видів бібліотечних інновацій студенти ознайомлюються з інноваційними проєктами — переможцями обласного фестивалю-конкурсу інноваційного досвіду «Бібліофест», який проводить Рівненська державна обласна бібліотека.

Вивчення питання формування «банку інноваційних ідей» з теми «Управління нововведеннями в бібліотеці» побудоване як лекція-«мозкова атака»: викладач створює проблемну ситуацію і спонукає студентів до пошуку рішення. Групу магістрів, зазвичай, розбивають на дві підгрупи, кожна з яких шукає свій варіант вирішення проблеми. Завдання викладача — прокоментувати і підтвердити чи спростувати аргументовані відповіді студентів.

Робота в малих групах передбачає функціональний розподіл ролей: визначаються керівник групи та безпосередні учасники, які, дискутуючи, обговорюють проблему та шукають шляхи її вирішення. Дискусії сприяють виявленню особистого ставлення студентів до проблем, ознайомленню з реальними бібліотечними проблемами, пошуку можливостей їхнього рішення. Найудаліші інноваційні ідеї переносяться на практичне заняття і оформлюються як інноваційні проєкти.

Практична частина вивчення дисципліни складається з двох практичних робіт. Студенти здійснюють маркетингове дослідження стану інноваційної ситуації і потреб в інноваціях конкретної бібліотеки та створюють інноваційний проєкт.

Вивчення методики створення інноваційних проєктів супроводжується інформаційною підтримкою фахівців Ради міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) у Рівненській області, які проводять для магістрів функціональний тренінг з написання проєктів. Основними питаннями тренінгу є: пошук партнерів для реалізації проєкту, розподіл зон відповідальності та ресурсів, визначення

і формулювання проблеми проекту, визначення цільових груп проекту, мети, завдання та методів виконання проекту, розробка плану виконання проекту, визначення очікуваних результатів виконання проекту, бюджет проекту, оцінка та моніторинг виконання проекту, презентація розроблених на тренінгу чорновиків проекту та їх аналіз. Під час тренінгу в неформальній, невимушеній обстановці студенти здобувають знання, набувають умінь та навичок проектної діяльності, необхідних у майбутній професійній діяльності.

За свідченням дослідників, найпродуктивніші рішення часто створюються на стику різних, часом несумісних, галузей знання, тому важливо навчити студентів використовувати їх досягнення [2]. Інтеграція знань є однією з найперспективніших інновацій, яка формує нові умови діяльності викладачів та студентів, що має великий вплив на ефективність сприйняття останніми навчального матеріалу. Під час практичних занять виявилось, що в студентів виникають психологічні труднощі в процесі спілкування з великою аудиторією, ведення переговорів, висловлювання прохань. У межах співпраці кафедри бібліотекознавства і бібліографії та кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету для студентів магістратури були проведені соціально-психологічні тренінги «Професійне вдосконалення та особистісне зростання. Системний аспект», «Спілкування та вплив. Навички комунікації», «Мистецтво отримувати бажане».

Формою підсумкового контролю успішності навчання є залік-конкурс, який відбувається у формі відкритий захист-презентації студентських інноваційних проектів. Під час заліку, зазвичай, присутні викладачі та керівництво кафедри, які виконують роль членів журі і приймають рішення про «грантову» підтримку одного з проектів. Грантами є високі оцінки в балах та похвальна грамота від деканату. Оцінюється не тільки сам проект, але й робота кожного члена групи та управлінські вміння її керівника.

Описані інноваційні форми навчання забезпечують легше сприйняття студентами нового матеріалу; широке використання практичного досвіду; вироблення нового підходу до вирішення виробничих проблем; можливість чітко визначити моделі ефективного та не-ефективного їх вирішення.

Результатом упровадження інтерактивних форм та методів навчання є творчий підхід майбутніх бібліотекарів до своєї діяльності, розвиток нестандартного мислення, використання внутрішніх резервів особистості студента, розкриття нереалізованих і нових здібностей. Перспективною є співпраця кафедри з бібліотеками регіону для забезпечення умов передпроектного дослідження інноваційної ситуації та спільного просування успішних проектів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Беспалько В. П. Параметры и критерии диагностической цели / В. П. Беспалько // *Образоват. технологии.* — 2006. — № 1. — С. 18–34
2. Бородина С. Д. Инновационная личность как субъект и объект дополнительного образования библиотекарей / С. Д. Бородина // *Науч. и техн. б-ки.* — 2010. — № 1. — С. 112–117.
3. Бражникова С. А. Инновации в библиотеках: теоретические и методологические аспекты [Электронный ресурс] / С. А. Бражникова. — Режим доступа : <http://www.bgunb.ru/bgunb/professional/bgb/2002/2/article1.html> (дата обращения 20.03.2013). — Загл. с экрана.
4. Головки С. И. Профессиональная подготовка специалистов библиотечной отрасли в системе непрерывного образования : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / С. И. Головки ; [Ставроп. гос. ун-т]. — Ставрополь, 2002. — 24 с.
5. Жук В. М. Актуальні питання підготовки магістрів зі спеціальності «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія» / В. М. Жук // *Актуальні питання культурології : альманах наук. т-ва «Афіна» каф. культурології : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф., 15–16 лист. 2007 р.* — Рівне : РДГУ, 2008. — [Вип. 6]. Т. 2 : *Стан і перспективи розвитку духовної культури особистості в умовах розгортання глобалізаційних процесів.* — С. 126–129.
6. Жук М. Суспільний розвиток у ХХІ столітті: освітній потенціал соціальних трансформацій, транзитів, інновацій / М. Жук, С. Костанчак // *Світогляд — Філософія — Релігія : зб. наук. пр.* — Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. — № 2. — С. 25–34.
7. Каптерев А. И. Модернизация как способ выживания / А. И. Каптерев // *Библиотековедение.* — 2010. — № 6. — С. 22–27.
8. Новиков А. М. Методология образования / А. М. Новиков. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Эгвес, 2006. — 488 с.
9. Цыганова Н. Н. Управление инновациями в библиотеке: четыре уровня поиска [Электронный ресурс] / Н. Н. Цыганова. — Режим доступа : <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea98/doc1/doc114.html> (дата обращения 20.03.2013). — Загл. с экрана.